

Чванкін С. А.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
НУ «Одеська юридична академія»,
голова Київського районного суду м. Одеси*

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ЗАСОБИ ГОЛОВУЮЧОГО В СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОВЖИВАННЮ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ

Протидія зловживанням процесуальними правами у сфері цивільного судочинства є завданням публічного характеру, переносить ініціативу і має здійснюватися судами як органами судової влади.

Способи протидії процесуальним зловживанням поки недостатньо відображаються на змінах процесуального законодавства, тому про заходи протидії процесуальним зловживанням як нормативно-закріпленій системі заходів говорити не доводиться.

Тим не менше вивчення різних форм зловживань процесуальними правами дозволяє стверджувати необхідність визначення системи заходів протидії зловживанням процесуальними правами, які б являли собою сукупність процесуальних дій суду, спрямованих на недопущення або усунення цивільних процесуальних правопорушень у вигляді зловживань процесуальними правами, а також на притягнення до відповідальності осіб, що допустили умисні несутлінні дії в цивільному судочинстві.

До найбільш відомих зловживань процесуальними права у цивільному процесі слід віднести наступні:

- порушення встановлених у суді правил або протиправне перешкоджання здійсненню цивільного судочинства;
- порушення порядку під час судового засідання або невиконання розпоряджень головуючого учасниками цивільного процесу та іншими особами, присутніми у судовому засіданні;
- неподання без поважних причин письмових чи речових доказів, що витребувані судом та неповідомлення причин їх неподання.

На практиці недобросовісні поведінка учасників процесу, яка полягає у зловживанні ними процесуальними правами проявляється в таких діях: необґрунтоване заявлення відводів суддям, неявка в судові засідання, необґрунтоване подання зустрічних позовів, одночасне оскарження судових рішень в апеляційній та касаційній

інстанціях, подання необґрунтованих заяв про перегляд рішення за ново виявленими обставинами, подання апеляційних та касаційних скарг на рішення, які не можуть бути оскаржені тощо.

У переважній більшості такі дії учасників цивільного процесу спрямовані на свідомо невинуватене затягування судового розгляду справи.

У ЦПК України норма про заборону зловживання процесуальними правами закріплена у ч. 3 ст. 27, відповідно до якої особи, які беруть участь у справі зобов'язані добросовісно здійснювати свої процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки.

Як показує практика, яка склалася у суддівському колі, до процесуальних засобів щодо протидії зловживання процесуальними правами слід віднести вчинення судом відповідної процесуальної дії, наприклад:

- встановлення чіткого порядку ведення цивільного процесу та своєчасне попередження щодо недопустимості зловживання процесуальними правами;

- відмова у всіх необґрунтованих клопотаннях;

- недопущення затягування розгляду справи, встановлення фактичних обставин неявки сторони у судове засідання, визнання необґрунтованих причини неявки сторони у судове засідання неповажними та, як наслідок, розгляд справ за відсутності відповідача за умови належного його сповіщення або залишення позову без розгляду за умови повторної неявки у судове засідання позивача без поважної причини;

- відмова у необґрунтованих відводах складу суду;

- повернення апеляційних скарг на рішення, які не підлягають оскарженню.

У тих випадках, коли зловживання є неочевидним або його наслідки незначні, суду доцільно вжити заходів процесуального примусу, які не є заходами відповідальності. Так, наприклад, суд може просто відмовити у задоволенні клопотання, заявленого з очевидним зловживанням, і на цьому зловживання і його наслідки будуть вичерпані.

До шляхів попередження зловживання процесуальними правами слід віднести наступне:

- встановлення обов'язку сумлінного користування процесуальними правами з конкретизацією змісту даного обов'язку;

- формулювання загального нормативного визначення «зловживання процесуальними правами», яке б позиціонувалося через порушення обов'язку сумлінного здійснення процесуальних прав;

- визначення в законі окремих різновидів зловживань процесуальними правами;
- застосування заходів відповідальності та інших заходів цивільного процесуального примусу за зловживання процесуальними правами, перш за все у вигляді відмови в санкціонуванні несумлінних процесуальних дій.

Серед нових заходів відповідальності заслуговують на увагу пропозиції про впровадження таких заходів, як накладання судового штрафу, відшкодування збитків, завданих несумлінною поведінкою, компенсація моральної шкоди тощо.

Але, слід зазначити, що у всіх випадках головуючий повинен сприяти найскорішому вирішенню справи, але в той же час, розгляд справи повинен бути повним, всебічним та усестороннім, а тому тільки головуючий на власний розгляд вправі визначати чи призведе та чи інша процесуальна дія сторони до зловживання та яким процесуальним чином їй протидіяти.

Петренко В.С.

*к.ю.н., доцент кафедри права інтелектуальної власності
та корпоративного права,
суддя Київського районного суду м. Одеси*

МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЗЛОВЖИВАННЮ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Частиною 3 ст. 27 ЦПК України закріплено загальне положення, згідно з яким особи, які беруть участь у справі, зобов'язані добросовісно здійснювати свої процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки. Разом із тим, саме по собі закріплення загальної засади добросовісності в процесуальному законі залишається лише на рівні принципу, не одержуючи подальшого розвитку в окремих положеннях даного нормативно-правового акту. ЦПК України не містить визначення поняття зловживання процесуальними правами як і не закріплює загальних наслідків такого зловживання.

Судовий захист порушених прав і законних інтересів є функцією держави, реалізація якої здійснюється, в тому числі, і за допомогою цивільного процесу. На початковому етапі звернення зацікавленої особи до суду їй не може бути відмовлено в захисті